

[B] ALLE VERZEN VAN DE DORDTSE CHINEES
VERZAMELD. “BUDDINGH’ GEBUNDELD”

C. (van Cornelis) Buddingh’, geboren in Dordrecht in 1918, aldaar gestorven in 1985, was een van de productiefste en veelzijdigste schrijvers uit ons taalgebied. Op zijn naam staan romans, novellen, korte verhalen, columns, bundels met aforismen, toneelstukken, dagboeken, essays, literaire recensies en dito naslagwerken, bloemlezingen en vertalingen van poëzie, terwijl hij zelf vele honderden gedichten schreef. Zijn fictionele proza lijkt, vijftientig jaar na zijn dood, totaal in vergetelheid geraakt, zijn naslagwerken *Encyclopedie van de wereldliteratuur* (1954) en *Lexicon der poëzie* (1968) zijn uiteraard inmiddels verouderd. Als criticus publiceerde hij het bundeltje *Een pakje per dag* (1967), maar dat geeft slechts een beperkte kijk op wat hij als recensent betekende. Over zijn dagboeken kan men het beter niet meer hebben, sinds Willem Frederik Hermans in *Houten leeuwen en leeuwen van goud* (1979) Buddingh’s vierde dagboek volledig met de grond gelijk maakte; omdat het de grote Hermans was die het schreef, betekende dit een aanslag op Buddingh’s reputatie als auteur (en naar later bleek zelfs op zijn psychische gesteldheid: hij kon een tijd lang niet meer schrijven.) Wel moet worden opgemerkt dat Hermans ook meldde dat zijn slachtoffer toch aardige gedichten had geschreven. “Ik ken er zelfs eentje uit mijn hoofd”, voegde hij daaraan toe. “Ik draag het wel eens voor aan het dessert.” Het bleek te gaan om het distichon: “De zon gaat op, de zon gaat onder./ Langzaam telt de oude boer zijn kloten.” Dit is inderdaad een evergreen, afkomstig uit *Deze kant boven* (1965), een vier keer herdrukte bundel, waarin ook bekend geworden gedichten voorkomen als ‘Stukje opvoeding’ (een herinnering aan een vooroorlogse voetballer die voor hem een voorbeeld is) en ‘Eight days a week’ (een ode aan zijn vrouw Stientje).

De jaren zestig waren *de* jaren voor “de Dordtse Chinees”, zoals hij zich wel noemde. Zijn anekdotische poëzie, over alledaagse zaken die de mensen toch kunnen ontgaan, vaak humoristisch, in omgangstaal, zonder typografisch keurslijf, sloot naadloos bij de tijdgeest aan. Hij was verwant (en later ook bevriend) met de dichters van het tijdschrift *Barbarber*, van wie Bernlef en K. Schippers de belangrijkste figuren

waren. Met laatstgenoemde stelde hij in 1967 een “Barbarberboek” samen, getiteld *128 vel schrijfpapier* (waarin “vel schrijfpapier” voor het gebruikelijke “gedichten” zeker programmatisch was bedoeld.) Het boek opende met deze tekst van Buddingh’:

PLUK DE DAG

vanochtend na het ontbijt
ontdekte ik, door mijn verstrooidheid,
dat het deksel van een middelgroot potje marmite
(het 4 oz net formaat)
precies past op een klein potje heinz sandwich-spread

natuurlijk heb ik toen meteen geprobeerd
of het sandwich-spread-dekseltje
ook op het marmite-potje paste

en jawel hoor: het paste eveneens

Dat het tweetal juist dit gedicht als begin van zijn bundel had gekozen, zal niet toevallig zijn geweest. Buddingh’ had er een enorm succes mee gehad, toen hij de tekst in februari 1966 had voorgelezen tijdens de nog immer memorabele dichtersmanifestatie Poëzie in Carré, waar tweeduizend (!) mensen ’s avonds waren komen luisteren naar dichters van zeer uiteenlopende aard en leeftijd, die meestal drie gedichten mochten voordragen. Dat ‘Pluk de dag’ in een volle Carré tot ongekende lachsalvo’s leidde, moet trouwens voor een niet onaanzienlijk deel aan zijn voordracht worden toegeschreven. Hij had een karakteristieke stem, onmiddellijk herkenbaar (een beetje lijzig en slepend) en hij had een perfect gevoel voor timing: hij wist waar hij even moest stoppen voor reacties uit de zaal. Hij werd op grond van dit optreden uitgenodigd het televisieprogramma *Poets* te presenteren, waarin men kon zien hoe mensen op verzoek de gekste dingen deden en daarbij met een verborgen camera werden gefilmd. Het leverde hem nationale bekendheid op.

Natuurlijk komt ‘Pluk de dag’ voor in het door Wim Huijser bezorgde, complete poëtisch werk van Buddingh, getiteld *Buddingh’ gebundeld: Gedichten 1936-1985*. Afgezien nog van de vondsten die de editor in het archief van Buddingh’ heeft gedaan (waarover straks meer), verdient hij misschien wel in de eerste plaats een groot compliment voor de

ruim honderd pagina’s van eigen hand die hij aan de duizend bladzijden gedichten heeft toegevoegd. Hij geeft in ‘Verantwoording’ onder meer een verklaring van de door hem verkozen volgorde waarin de teksten zijn afgedrukt; in ‘Aantekeningen’ noemt hij de vindplaats van alle verzen die eerder in krant, weekblad of tijdschrift zijn gepubliceerd, met daarbij nogal eens commentaar op niet direct plaatsbare figuren en citaten in de gedichten; in ‘Chronologie van een Dordts dichter’ neemt hij als het ware een voorschot op een biografie, door in vijftien dichtbedrukte pagina’s op te sommen hoe het de dichter van jaar tot jaar verging, ook wat zijn gezondheid betreft (in de jaren veertig lag Buddingh’ geruime tijd met tbc in een sanatorium; aan dat verblijf hield hij psychosomatische klachten over die zich van tijd tot tijd manifesteerden, maar er zat ook een positieve kant aan: hij kon er ongestoord lezen en bouwde zodoende veel kennis op van met name de Engelse en Franse literatuur); hij vermeldt wat de dichter publiceerde, welke literaire plannen hij had en wat daarvan terecht kwam. Ten slotte biedt Huijser nog een titel- en namenregister (niet alle gedichten van Buddingh’ hebben een titel; van titelloze verzen wordt de eerste regel in cursief gegeven).

Huijser heeft de verzamelde gedichten niet, zoals de aanduiding *Gedichten 1936-1985* een beetje suggereert, chronologisch gerangschikt, maar is uitgegaan van de complete bundels. Die zijn uiteraard volledig herdrukt; van decade tot decade volgt steeds een afdeling ‘Verspreide gedichten’: dat zijn dus wel gepubliceerde maar niet gebundelde gedichten, die in totaal zo’n 175 pagina’s beslaan. Dat is een opmerkelijk aantal en de vraag doet zich voor waarom Buddingh’ deze teksten niet in boekvorm heeft uitgegeven. Het meest voor de hand liggende antwoord is dat hij ze bij nader inzien niet goed genoeg vond. Toch is het lastig om verschillen in kwaliteit tussen deze “verspreide” en de “canonieke” gedichten aan te wijzen en ik houd het er op dat Buddingh’ een beetje bang was voor te veel van hetzelfde in die bundels (een bezwaar dat uiteraard niet gold bij publicatie van de gedichten in verschillende tijdschriften). Aan het eind van zijn boek heeft de samensteller een serie ‘Nagelaten gedichten’ opgenomen: een aantal daarvan is eerder gepubliceerd, maar niet door de dichter zelf (daartoe behoort ook het oudste gedicht van Buddingh’:

‘Verloren’, duidelijk door de poëzie van Marsman geïnspireerd).

Huijsers *opus magnum* maakt het ons mogelijk om vast te stellen welke ontwikkeling Buddingh’ als dichter heeft doorgemaakt. Wat duidelijk blijkt, is dat het lang heeft geduurd voor hij zijn eigen poëtische vorm had gevonden; dat hij daarna naar variatie heeft gestreefd, totdat hij, min of meer uitgeschreven, in herhalingen verviel. Zijn eerste bundels, zoals *Het geïrriteerde lied* (1941) of *Twintig sonnetten* (1945), die de gemiddelde lezer nooit heeft gezien, bevatten hooggestemde, traditionele poëzie, zowel naar genre, taalgebruik als inhoud, typerend voor de dichters van *Criterium*, het tijdschrift waarin het merendeel van de gedichten uit zijn debuut verschenen was. Dit epigonenwerk uit de jaren veertig heeft Buddingh’ later verloochend: in zijn (derde en laatste) bloemlezing uit zijn eigen poëzie *De wind houdt het droog* (1974) komt nog slechts een enkel vers uit deze periode voor. In 1953 publiceert hij zijn *Gorgelrijmen*, nonsensverzen waarvoor hij vooral te rade was gegaan bij Chr. Morgenstern. De bundel heeft hem zeker het meeste succes gebracht: tot op de dag van vandaag wordt zijn naam in de eerste plaats in verband gebracht met ‘De blauwbilgorgel’, de moeder aller gorgelrijmen (overigens al in 1943 vervaardigd). Maar die grote populariteit had ook een schaduwkant: door deze ludieke gedichten, met name bij de jeugd geliefd, verloor hij een beetje zijn geloofwaardigheid als serieuze dichter. Daardoor bleef de vernieuwing die hij liet zien in zijn bundel *West Coast* (1959) vrijwel onopgemerkt: die bevat gedichten met sterke variatie in regellengte, strofen en ritme, waarmee hij probeerde een verbale imitatie te geven van de Californische jazzmuziek, die destijds allerwegen werd bewonderd.

Achteraf gezien vormt de genoemde bundel de opmaat tot zijn poëzie-van-alledag (niet zelden met een moraal) in de jaren zestig, verzameld in *Zo is het dan ook nog weer eens een keer* (1963) en *Deze kant boven* (1965), waarvan hierboven al melding is gemaakt. Hij had dit succesvolle genre probleemloos kunnen voortzetten, maar kwam in 1968 met iets heel anders: een bestiarium getiteld *Wil het bezoek afscheid nemen?*. Daarin worden zevenendertig dieren in alfabetische volgorde, van de aap tot het zeepaardje, uitvoerig “behandeld”. Duidelijk merkbaar in dit overzicht is een schuld bewust pessimisme: “Het is

binnenkort met deze prachtige dieren gedaan en dat is aan de mens te wijten!” Deze teneur staat wat haaks op de optimalisering van de vorm: iedere regel heeft een vast aantal beklemdoende lettergrepen, een technisch hoogstandje dat Buddingh’ niet eerder had laten zien. Het oordeel van Bernlef (in *Wie a zegt* [1970]) dat deze bundel een hoogtepunt in Buddingh’s werk vormt, lijkt door velen te worden gedeeld.

In 1976 verscheen *Het houdt op met zachtjes regenen*, een bundel die met de Jan Campertprijs werd beloond, maar verder niet bijster veel weerklank vond. Net als in het bestiarium is hierin sprake van lang uitwaaierende, ritmische gedichten, vooral gewijd aan vrienden, van wie velen, zoals Du Perron en Neruda, al het tijdige met het eeuwige hadden verwisseld. Ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag publiceerde Buddingh’ de eerste aflevering, *De eerste zestig*, van zijn geplande reeks autobiografische sonnetten *Een mens in de tijd*; in 1979 volgde *De tweede zestig*, maar het project als geheel wist hij niet te voltooien. De verzen zijn niet geordend op grond van de chronologie, maar zijn via associatie aan elkaar gekoppeld. Een keur van mensen die in zijn leven een rol hebben gespeeld en nog spelen, “komt langs”. Eigenlijk is de tweede reeks toch wel een afscheid, want hij hierna nog schreef was, zoals al aangeduid, van aanzienlijk mindere kwaliteit. Uit reeks II volgen hier van een karakteristiek sonnet, ‘Bij ons thuis’, de twee eerste strofen:

Bij ons thuis werd er geen ruzie gemaakt:
je leefde er in een sfeer van harmonie,
begrip, respect, vertederend voor elkaar.
Je zat vaak op, maar ging nooit over de knie.

En toen ik ouder werd, was het niet anders;
wat je ook wilde, aan jou de eerste keus.
‘Moeder, ik zou graag schrijver willen worden.’
‘Nou, dat is toch prima, lieve Kees.’

RUDI VAN DER PAARDT

Buddingh’ gebundeld: Gedichten 1936-1985, bezorgd door
Wim Huijsers, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2010,
1.117 p.